www.wordlyknowledge.uz Volume: 2, Issue: 1, 2023

Inqiroz davrida yolg'izlikni boshdan kechirayotgan o'smirlarning ijtimoiy jarayonlarga moslashuvi

Urunova Sitora Halimovna
Osiyo Xalqaro universiteti pedagogika-psixologiya yonalishi birinchi bosqich magistranti

Annotatsiya: ushbu maqolada inqiroz davrida yolg'izlikni boshdan kechirayotgan o'smirlarning ijtimoiy jarayonlarga moslashuvi, odatiy hayot tarzini buzadigan, tartibsiz yoki hatto imkonsiz qiladigan inqirozning psixologik muammo ekanligi haqida fikr yuritilgan.
Kalit so'zlar: inqiroz, ta'lim, o'yin, o'z-o'zini anglash, qobiliyat, ma'naviyat, mafkura, iroda, jismoniy tarbiya, texnika, taktika, harakat.

O'smirlar inqirozi zamonaviy dunyo bolalarining eng dolzarb muammolaridan biridir. Bu davom etayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar natijasida ularga qo'yiladigan zamonaviy yangi talablarning paydo bo'lishi bilan bog'liq. So'nggi yigirma yil ichida davlatimizda ijtimoiy-iqtisodiy sohada va sog'liqni saqlash sohasida sodir bo'layotgan jarayonlar aholining, ayniqsa bolalarning salomatlik holatida ham sifat, ham miqdoriy o'zgarishlarga olib keldi.

Inqiroz-bu odamning uzoq vaqt davomida o'zidan va tashqi dunyo bilan bo'lgan munosabatlaridan noroziligidan kelib chiqadigan ruhiy buzuqlik holati. Inqiroz - bu insonning asosiy hayotiy qadriyatlari va ehtiyojlariga ta'sir qiladi, insonning ichki hayotining asosiy xususiyatiga aylanadi va kuchli hissiy tajribalar bilan birga keladi. Odatiy hayot tarzini buzadigan, tartibsiz yoki hatto imkonsiz qiladigan inqiroz odamdan o'z hayotini eng muhim tarkibiy qismlarini qayta ko'rib chiqishni, o'z hayotiy maqsadlarini, boshqalar bilan bo'lgan munosabatlarini, turmush tarzini va boshqalarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Inqiroz - bu inson uchun hayotiy vazifadir va uni hal qilish natijasi ko'pincha hayotning yangi fazilatlarining paydo bo'lishiga aylanadi. O'smirlar inqirozi barcha yoshdagi inqirozlarning eng uzunidir. O'smirlik - bu balog'atga etishish va bolaning psixologik kamolotining qiyin davri. O'z-o'zini anglashda sezilarli o'zgarishlar ro'y beradi: voyaga etish hissi paydo bo'ladi, voyaga etganlik hissi paydo bo'ladi. Ehtirosli istak bor, agar bo'lmasa, hech bo'lmaganda kattalardek tuyuladi va hisobga olinadi. O'zining yangi huquqlarini himoya qilish uchun o'smir hayotining ko'p sohalarini ota -onasining nazoratidan himoya qiladi va ko'pincha ular bilan ziddiyatga kiradi. O'smir ham tengdoshlari bilan muloqot qilishga moyil. Intim - shaxsiy muloqot bu davrda etakchi faoliyatga aylanadi. O'smirlik do'stliklari va norasmiy guruhlar paydo bo'ladi. Yorqin, lekin odatda sevimli mashg'ulotlari bor. O'smirning asosiy faoliyati ta'limdir, uning davomida bola nafaqat bilim olish ko'nikmalari va usullarini egallaydi, balki o'zini yangi ma'no, motiv va ehtiyojlar bilan boyitadi, ijtimoiy munosabatlar ko'nikmalarini egallaydi. Maktab ontogenezi quyidagilarni o'z ichiga oladi yosh davrlari: boshlang'ich maktab yoshi - 7-10 yosh; kichik o'smir - 11-13 yosh; katta o'smir - 14-15 yosh; o'smirlik - 16-18 yosh. Bu rivojlanish davrlarining har biri o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi. Maktab ontogenezining eng qiyin davrlaridan biri o'smirlik davridir, uni boshqacha qilib aytganda o'tish davri deb atashadi, chunki u bolalikdan o'smirlik davriga, etuklikdan etuklikka o'tish bilan tavsiflanadi. O'smirlik - bu tananing tez va notekis o'sishi va rivojlanishi davri, badanning intensiv o'sishi kuzatilganda, mushak apparati yaxshilanadi, skeletning ossifikatsiyasi jarayoni davom etadi. Yurak va qon tomirlarining nomuvofiqligi, notekis rivojlanishi, shuningdek, endokrin bezlarning faolligining oshishi ko'pincha qon aylanishining vaqtincha buzilishiga, qon bosimining oshishiga, o'smirlarda yurak stressiga, shuningdek ularning qo'zg'aluvchanligining oshishiga olib keladi. asabiylashish, charchash, bosh aylanishi va yurak urishida. O'smirning asab tizimi har doim ham kuchli yoki uzoq davom etadigan ogohlantirishlarga dosh bera olmaydi va ularning ta'siri ostida ko'pincha inhibisyon holatiga o'tadi yoki aksincha kuchli qo'zg'alish. O'smirlik davrida jismoniy rivojlanishning markaziy omili balog'at yoshidir, bu ichki organlarning ishlashiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'smirlik davridagi jismoniy rivojlanish xususiyatlari to'g'ri hayot tarzining

www.wordlyknowledge.uz Volume: 2, Issue: 1, 2023

ushbu davridagi eng muhim rolini, xususan, ish tartibi, dam olish, uyqu va ovqatlanish, jismoniy tarbiya va sportni belgilaydi. Aqliy rivojlanishning o‘ziga xos xususiyati shundaki, u butun maktab davri mobaynida progressiv va shu bilan birga qarama-qarshi bo‘lgan heteroxromik xarakterga ega. Hozirgi vaqtda psixofiziologik funktsional rivojlanish aqliy evolyutsiyaning asosiy yo‘nalishlaridan biridir. O‘smirlar ilmiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradilar, buning natijasida ular o‘tmish, hozirgi va kelajak haqida gapirishadi, farazlar, taxminlar va bashorat qilishadi. Yosh yigitlarda umumiy nazariyalarga, formulalarga va boshqalarga nisbatan tortishish paydo bo‘ladi. Nazariy moyillik qaysidir ma'noda yoshga bog'liq xususiyatga aylanadi. Siyosat, falsafa, baxt va muhabbatning o‘ziga xos nazariyalari yaratilmoqda. Rasmiy operatsion tafakkur bilan bog'liq bo‘lgan yosh psixikasining o‘ziga xos xususiyati - bu imkoniyat va voqelik toifalari o‘rtasidagi munosabatlarning o‘zgarishi. Mantiqiy fikrlash mahorati muqarrar ravishda intellektual eksperimentni, tushunchalar, formulalar va boshqalarni o‘ziga xos o‘yinini vujudga keltiradi. Shunday qilib, yosh tafakkurning o‘ziga xos egotsentrizmi: butunni o‘zlashtirish. dunyo o‘zining universal nazariyalarida, yigit, Piagetning so‘zlariga ko‘ra, o‘zini dunyo haqiqat tizimlariga emas, balki tizimlarga bo‘ysunganday tutadi. O‘smirning inqirozi paydo bo‘layotgan neoplazmalar bilan bog'liq bo‘lib, ular orasida "balog'atga etishish hissi" va o‘z-o‘zini anglashning yangi bosqichining paydo bo‘lishi asosiy o‘rinni egallaydi. 10-15 yoshli bolaning xarakterli xususiyati jamiyatda o‘zini namoyon qilish, kattalarga o‘z huquqlari va imkoniyatlarini tan olish istagining oshishi bilan namoyon bo‘ladi. Birinchi bosqichda, bolalarning voyaga etish faktini tan olishga intilishlari aniq. Bundan tashqari, ba'zi yosh o‘smirlar orasida faqat kattalar kabi bo‘lish huquqini tasdiqlash, ularning balog'at yoshini tan olish istagi ifodalanadi (masalan, "men xohlagan tarzda kiyinishim mumkin"). Boshqa bolalarda voyaga etish istagi ularning yangi imkoniyatlarini tan olish istagida, boshqalarda esa kattalar bilan teng ravishda turli tadbirlarda qatnashish istagida yotadi.Tengdoshlar bilan muloqotga yo‘naltirish ko‘pincha ular tomonidan rad etish qo‘rquvi bilan namoyon bo‘ladi. O‘smirning hissiy holati tobora ko‘proq uning jamoada egallagan joyiga bog'liq bo‘lib, birinchi navbatda o‘rtoqlarining munosabati va baholari bilan aniqlana boshlaydi. Guruhlashuv tendentsiyasi mavjud bo‘lib, bu guruhlarni, "birodarlik" ni shakllantirish tendentsiyasiga olib keladi, rahbarni beparvolik bilan kuzatib borishga tayyor. Axloqiy tushunchalar, g'oyalar, e'tiqodlar, tamoyillar jadal shakllanmoqda, ularni o‘smirlar xatti-harakatlarida boshqarishni boshlaydilar. Ko‘pincha ular kattalar talablariga mos kelmaydigan o‘z talablari va me'yorlari tizimini shakllantiradi. O‘smirning shaxsiyatini shakllantirishning eng muhim daqiqalaridan biri bu o‘z-o‘zini anglash, o‘z-o‘zini hurmat qilish (SD) ning rivojlanishi; o‘smirlar o‘zlariga, shaxsiyat fazilatlariga, o‘zlarini boshqalar bilan solishtirishga, o‘zini baholashga, his -tuyg'ulari va tajribalarini tushunishga bo‘lgan qiziqishni rivojlantiradilar. O‘z-o‘zini hurmat qilish boshqa odamlarning baholari ta'siri ostida shakllanadi, o‘zini boshqalar bilan taqqoslaydi; faoliyatning muvaffaqiyati uning shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. O‘tish tanqidiy davri maxsus shaxsiy ta'limning paydo bo‘lishi bilan tugaydi, uni "o‘z taqdirini o‘zi belgilash" atamasi bilan belgilash mumkin, u o‘zini jamiyat a'zosi sifatida anglashi va hayotning maqsadi bilan tavsiflanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Olimov, T. The role of national spirituality and values in the development of civil culture in future specialists with higher education.
2. Olimov, T. (2020). Bo‘lajak oliy ma’lumotli mutaxasislarda fuqarolik madaniyatini shakllantirishning ayrim yo‘nalishlari. Integration of science, education and practice. Scientific-methodical journal, 1(1), 20-27.
3. Olimov, T. H. (2016). Formation of self-awareness in youth. Social and humanitarian sciences in the educational system.-Tashkent, 4.

www.wordlyknowledge.uz Volume: 2, Issue: 1, 2023

4. Olimov, T. H. (2019). Spiritual and moral aspects of the formation of civil culture in future specialists of higher education. Theoretical & Applied Science, (12), 662-665.
5. Olimov, T. H. (2019). Development issues of civil society and culture in the work of Eastern thinkers. Pedagogical skill-Bukhara, 2.
6. Olimov, T. H. (2020). The image of a modern teacher in the formation of civic culture among future highly educated specialists. Pedagogical skill-Bukhara
7. Ikromova, S. (2023). INTERPRETATION OF THE PSYCHOLOGICAL SAFETY FACTOR IN RELATION TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN ADOLESCENTS. Modern Science and Research, 2(9), 390-394.
8. Ikromova, S. (2023). CONCEPT OF IDEOLOGY AND FORMATION OF IDEOLOGICAL IMMUNITY IN YOUTH STUDENTS. Modern Science and Research, 2(6), 1223-1226.
9. Ikromova, S. (2023). FORMATION OF IDEOLOGICAL IMMUNITY TO DESTRUCTIVE INFORMATION IN TEENAGERS. Modern Science and Research, 2(5), 1009-1014.
10. Ikromova, S. A. (2022). MILLIY VA DINIY QADRIYATLARNING INSON TARBIYASIDAGI O'RNI. Экономика и социум, (12-2 (103)), 675-678.
11. Ikromova, S. A. (2023). SHAXS OG 'ISHGAN XULQINING KO 'RINISHLARI VA DESTRUKTIV AXBOROTLARNING KO 'RINISHLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 528-532.
12. Akbarovna, I. S. (2023). YOSHLARDA DESTRUKTIV G'OYALARGA QARSHI IMMUNITET HOSIL QILISH OMILLARI.
13. Akbarovna, I. S. (2023). TALABA YOSHLARDA MAFKURA TUSHUNCHASI VA MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH.
14. Akbarovna, I. S. (2023). O'SMIRLARDA DESTRUKTIV AXBOROTLARGA NISBATAN MAFKURAVIY IMMUNITET SHAKLLANTIRISH.
15. Jalolov, T. S. (2023). PSIXOLOGIYA YO 'NALISHIDA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARGA SPSS YORDAMIDA MATEMATIK USULLARNI O 'RGATISHNING METODIK USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 323-326.